

Mușata-Dacia BOCOȘ
(coordonator)

Dicționar praxiologic de pedagogie
Volumul III (I – L)

EDITURA PARALELA 45

COLECȚIA MARILE DICȚIONARE PARALELA 45

*Editura Paralela 45 este recunoscută de
Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)*

Corectură: Bianca Vișan
Tehnoredactare: Carmen Rădulescu
Pregătire de tipar: Marius Badea
Design copertă: Ionuț Broșțianu

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOCOȘ-BINȚINȚAN, MUȘATA-DACIA**

Dicționar praxiologic de pedagogie. - Pitești : Paralela 45, 2016-
vol.

ISBN 978-973-47-2212-9

Vol. 3 : I-L. / Mușata-Dacia Bocoș (coord.), Ramona Răduț-Taciu,
Cornelia Stan. - 2017. - Conține bibliografie. - ISBN 978-973-47-2479-6

I. Răduț-Taciu, Ramona
II. Stan, Cornelia-Afrodita

81'374.2:371=135.1
001.4:371=135.1

Copyright © Editura Paralela 45, 2017

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate,
iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

MUȘATA-DACIA BOCOȘ
(coordonator)

RAMONA RĂDUȚ-TACIU
CORNELIA STAN

DICȚIONAR PRAXIOLOGIC
DE PEDAGOGIE
VOLUMUL III
(I-L)

Cuprins

LISTA AUTORILOR.....	7
PREFAȚĂ	11
I.....	13
Bibliografie (pentru litera I)	117
Î.....	125
Bibliografie (pentru litera Î)	231
J	239
Bibliografie (pentru litera J)	299
K	303
Bibliografie (pentru litera K).....	307
L.....	308
Bibliografie (pentru litera L)	371
APLICAȚII GENERALE	376

PREFAȚĂ

Dicționarul praxiologic de pedagogie își propune definirea în termeni operaționali a conceptelor și sintagmelor pedagogice relevante în prezent în studiul științelor educației și cu aplicabilitate în învățământul preuniversitar, prin realizarea unui inventar al semnificațiilor educaționale ale acestora.

Explicitarea semnificațiilor educaționale s-a realizat din perspective științifice multiple, operante în analizele, sintezele, cercetările teoretico-fundamentale și practic-aplicative din domeniul științelor educației, în teoria și practica educației, respectiv, după caz, cu evidențierea implicațiilor: pedagogice, psihologice, curriculare, didactice, manageriale, sociologice, filozofice, ergonomice, legislative, informatice, economice, etice, axiologice, specifice teoriei comunicării.

În complementaritate, pentru sprijinirea cititorului, autorii au oferit **analize și interpretări moderne, citate** referitoare la conceptele analizate și **exemple originale**, în care s-au utilizat conceptele și sintagmele în enunțuri care se circumscriu științelor educației. Dincolo de forța lor explicativă și ilustrativă, aceste suporturi sprijină cititorul în exersarea și dezvoltarea limbajului de specialitate – psihopedagogic, curricular, didactic și managerial, îndeosebi prin definirea conceptelor pedagogice, prin realizarea de conexiuni logice între ele, prin realizarea de transferuri conceptuale și metodologic-acționale.

Realizarea de conexiuni ideatice logice este sprijinită explicit, prin:

- evidențierea **extensiunii** termenilor analizați;
- **(inter)relaționările explicite** (trimiterile care se fac la alți termeni pedagogici aflați în legătură cu termenul analizat) și **implicite** (informațiile explicative oferite) realizate.

Utilitatea dicționarului este întregită prin conceperea unui set de **aplicații generale** cu valențe formative, pentru diferite concepte și sintagme, care pot fi realizate individual sau în grup, la alegerea cititorului, și care sprijină:

- formarea și dezvoltarea competenței de a reflecta – individual și colectiv – la diverse problematice, topici, probleme circumscrise științelor educației;
- exersarea flexibilității cognitive în abordarea teoretică și aplicativă a diferitelor problematice pedagogice, curriculare, didactice, manageriale ș.a.;
- dezvoltarea competențelor acționale – de informare și documentare, de activitate intelectuală (individuală și în grup), de analiză reflexivă (individuală și colectivă) critic-constructivă și de argumentare;
- demersurile de relaționare cu cei din jur și empatizarea cu ei, colaborarea și lucrul în grup.

Dat fiind volumul mare de text și pentru a le oferi cititorilor un instrument de documentare operațional, dicționarul este organizat în **volum**; cel de-al treilea volum integrează cuvinte și sintagme pedagogice care încep cu literele **i, î, j, k și l**.

Pentru sprijinirea demersurilor informative ale cititorilor, la finalul fiecărei grupări de cuvinte/ sintagme care încep cu o anumită literă, se prezintă o listă bibliografică, ce reunește titluri de lucrări pedagogice și site-uri cu resurse pedagogice, curriculare, legislative (în vigoare la data elaborării dicționarului) etc., care fundamentează problematicile vizate prin termenii explicați.

prof. univ. dr. MUȘATA-DACIA BOCOȘ

Cluj-Napoca, aprilie 2017

I

Iconic (cu referire la conținuturile curriculare) – Modalitate de transpunere didactică a conținuturilor curriculare (în vederea însușirii lor de către educabili) cu ajutorul imaginilor și al reproducerilor figurative. În acest sens, J. Bruner considera că orice conținut care urmează să fie prezentat copiilor poate fi organizat și structurat adecvat, astfel încât să devină posibilă predarea lui la orice vârstă: „(...) există o anumită formă a oricărei priceperi sau cunoștințe, de natură a fi transmisă la orice vârstă am vrea s-o introducem în educație” (1970, p. 49). În funcție de caracteristicile conținuturilor și de vârsta elevilor, se poate opta pentru modalități de exprimare a ideilor, pentru sisteme de notații sau „traduceri” diferite ale unora și aceluiași cunoștințe, care pot fi mai mult sau mai puțin expresive și adecvate particularităților psihologice proprii vârstei. În vederea realizării activității de predare, Bruner (1970) recomanda următoarele variante de transpunere a conținuturilor (cărora le sunt asociate anumite modalități de cunoaștere a obiectelor și fenomenelor lumii reale, de reprezentare a ideilor): 1) în registrul acțional, în acțiuni (modalitatea de cunoaștere este activă, se bazează pe acțiune, manipulare, exersare); 2) în registrul iconic, al reprezentărilor și imaginilor (modalitatea de cunoaștere este axată pe utilizarea imaginilor, în absența manipulărilor efective); 3) în registrul simbolic, propozițional (modalitatea de cunoaștere este bazată pe utilizarea simbolurilor-cuvinte sau a altor semne convenționale). Cele trei registre se cer valorificate și îmbinate rațional, fără să se absolutizeze sau să se marginalizeze vreunul. Spre *exemplu*, în legătură cu rolul imaginilor în formarea conceptelor, psihologul M. Zlate (1973) afirmă că se poate dispune de un suport intuitiv mai mult sau mai puțin solid, care poate sprijini asimilarea conceptelor și procesul de conceptualizare; dacă suportul intuitiv este valorificat excesiv, el devine predominant, poate domina conținutul conceptelor, care vor fi invadate, sufocate, sau se poate distanța de el, ceea ce îngreunează procesualitatea conceptualizării; alteleori, însă, conceptele sunt introduse și definite prin intermediul imaginilor bine selectate și dozate. (*Exemplu*: Iconicul se „deosebește de simbolurile convenționale și arbitrar cum sunt cuvintele ce nu seamănă prin forma lor cu realitățile pe care le desemnează”. – P. Popescu-Neveanu, 1978, p. 317)

Ideal (cu determinări educaționale) – 1. Ideal de viață – Reprezentare mentală, imagine a dezirabilității referitoare la modul de viață la care aspiră o persoană. Construirea idealului de viață este un proces care începe în primii ani de existență, unele elemente ale lui apărând în jurul vârstei de 4-5 ani; perioadele cele mai relevante în conturarea acestuia sunt, însă, preadolescența și adolescența, la sfârșitul cărora apare

destul de bine conturat. Idealul de viață se configurează, predominant, sub influența modelului de viață al educatorilor, al membrilor familiei, al celorlalte persoane din jurul copiilor și tinerilor. Un ideal de viață conturează tipurile de valori după care un individ sau o generație se ghidează și în funcție de care acționează în scopul propriei formări și deveniri, prin proiectarea și atingerea progresivă a scopurilor și obiectivelor pe termen mai scurt sau mai lung. În acest fel, idealul de viață poate fi înțeles și ca o modalitate de proiectare a unei persoane în viitor, prin anticiparea tendințelor principale de dezvoltare care acționează în societate, precum și a propriilor resurse de materializare a aspirațiilor personale. Pe parcursul vieții, idealul de viață poate suferi nuanțări și dezvoltări, întrucât formarea și dezvoltarea lui sunt influențate de contextele relațional-situaționale și sociale ale persoanei, precum și de experiențele personale și sociale traversate de aceasta. Sistemul de valori promovate care stau la baza idealului de viață reflectă, în bună măsură, gradul de maturizare al persoanei (*Dicționar de pedagogie*, 1979), viziunea asupra vieții, mentalitatea proprie ș.a. (*Exemplu*: „Reprezentând o decisivă forță spirituală, idealul are o structură complexă în care noi distingem: a) *sensul vieții*, direcția în care se orientează persoana; b) *semnificația vieții*, însemnătatea ce i se acordă acesteia și nivelul de aspirații; c) *scopul vieții* sau obiectivul întregii existențe personale; d) *modelul idealizat* sau idealul, care este urmat, pasionat și consecvent.” – P. Popescu-Neveanu, 1978, p. 318) **Vezi și ideal educațional/ educativ/ pedagogic, ideal estetic, ideal moral/ moral-civic.**

2. Ideal educațional/ educativ/ pedagogic – Finalitatea educațională cu gradul cel mai mare de generalitate, care exprimă orientările strategice pentru activitatea educativă văzută în ansamblu, la nivelul întregii societăți, într-o anumită etapă istorică a dezvoltării economice, sociale, științifice și culturale a unei țări. Practic, idealul educațional/ educativ/ pedagogic condensează modelul proiectiv de personalitate spre care tinde societatea, în acord cu sistemul de valori pe care aceasta le promovează; este vorba despre un model dinamic, având caracter prospectiv și programatic, ce configurează sintetic trăsăturile cardinale dezirabile ale personalității umane, care ar urma să se regăsească la nivelul fiecărei personalități, funcție de dezvoltarea ontogenetică și de particularitățile psihofizice proprii. Așadar, idealul educațional/ educativ/ pedagogic reflectă și exprimă coordonatele majore ale societății, într-o anumită epocă sau perioadă istorică, iar educația este chemată să urmărească atingerea lui. (*Exemplu*: „Idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii.” – articolul 2, alineatul (3) din Legea Educației Naționale nr. 1/ 2011, cu modificările și completările ulterioare – <http://legeaz.net/legea-educatiei-nationale-1-2011/>) Originile idealului educațional se află în realitatea socială, psihologică și pedagogică, realități care se află într-o continuă dinamică, astfel încât idealul se modifică și se îmbogățește permanent, pe toate cele trei dimensiuni ale sale, de altfel, interrelaționate: a) dimensiunea socială – prin orientările pe care le imprimă acțiunii educaționale, idealul este în concordanță cu tendințele generale de dezvoltare a societății; b) dimensiunea psihologică – idealul configurează tipul de personalitate

pe care societatea îl reclamă; c) dimensiunea pedagogică – se referă la oportunitățile și posibilitățile de care dispune sau pe care va trebui să le dețină practica educațională pentru a urmări în mod eficient idealul educațional (M. Bocoș, D. Jucan, 2008). Vezi și **educație, finalitățile educației/ educaționale/ instructiv-educative, personalitate, valoare**. **3. Ideal estetic** – Model proiectiv și prospectiv de frumos spre care tinde, în general, societatea umană, într-o anumită epocă sau perioadă istorică; el exprimă ceea ce este specific, dominant în receptarea, evaluarea și crearea frumosului artistic, social, natural, în diversitatea gusturilor estetice și în atitudinile estetice dezirabile. Vezi și **educație estetică, estetică**. **4. Ideal etic** – Model proiectiv, prospectiv și programatic, care cuprinde chintesența dimensiunii etice a personalității umane, structurat pe un sistem de valori și principii caracteristice opțiunilor comportamentale de factură etică ale unei societăți, spre care tinde o colectivitate sau un individ, într-o anumită epocă sau perioadă istorică. Vezi și **etică**. **5. Ideal moral/ moral-civic** – Model proiectiv, prospectiv și programatic, care cuprinde chintesența dimensiunii morale/ moral-civice a personalității umane, într-o anumită epocă sau perioadă istorică și care este structurat pe un sistem de elemente axiologice, sistem pe care societatea îl consideră dezirabil. Devalorizarea idealurilor morale/ moral-civice poate determina criza morală, fie la nivelul unui individ, fie la nivelul societății. Vezi și **educație civică, educație morală**. **6. Ideal profesional** (al unei persoane) – Imagine mentală a unei profesii, în care se proiectează și se condensează aspirațiile profesionale/ ocupaționale ale unei persoane. În principal, conturarea idealului profesional propriu presupune: conștientizarea posibilităților personale de construire a propriului traseu de carieră și de dezvoltare în carieră; alegerea profesiei/ carierei spre care persoana aspiră, pe care o consideră ideală; vizarea unui nivel înalt de (auto)realizare profesională, de dezvoltare a competențelor profesionale și a culturii profesionale. Vezi și **alegerea profesiei/ carierei, aspirație profesională/ ocupațională, autodepășire, carieră, competențe profesionale, cultură profesională**.

Idealism pedagogic – Orientare în pedagogie care consideră că scopul fundamental al educației îl reprezintă formarea „omului ca om”, indiferent de orice determinare social-istorică. Inspirat de curentul idealist din filozofie, idealismul pedagogic cunoaște următoarele faze: a) idealismul clasic; b) idealismul individualist al lui J.-J. Rousseau (care face trecerea de la idealul „omului tip”, impus din afară, la idealul dezvoltării individualității, prin cultivarea tuturor disponibilităților și potențialităților individului); c) idealismul moral al lui I. Kant (care accentuează delimitarea scopului educației de orice realitate concretă, de orice finalități de ordin practic, el considerând că țelul fundamental al vieții îl reprezintă subordonarea ei idealului și legii morale); d) idealul neoclasicist al secolului XIX (care promova o cultură formativă, care puna în valoare individualitatea, o cultură integrală, care viza: cunoașterea lumii obiective cu ajutorul științelor pozitive; cunoașterea lumii subiective prin științele umaniste; cultivarea capacității de a stabili raporturi logice și raporturi cantitative, prin studiul logicii și matematicii, discipline deosebit de formative) (http://cis01.ucv.ro/DPPD/valori_clasice_in_educatie.pdf, *Dicționar de pedagogie*, 1979).

Idee pedagogică – 1. Reprezentare sumară, vedere de ansamblu, globală, elementară asupra unui aspect educațional, produs al activității de gândire în domeniul științelor educației. Mai multe idei pedagogice articulate într-un sistem coerent, care asigură o anumită viziune și înțelegere a evenimentelor, proceselor și fenomenelor educaționale formează o concepție pedagogică. Vezi și **concepție pedagogică**. Ideile și tezele pedagogice fundamentale care stau la baza unor abordări conceptuale generale asigură substanța unei doctrine pedagogice. Vezi și **doctrină pedagogică**. **2. Idee pedagogică ancoră/ pivot/ forță/ cheie** – Idee de bază, principală, esențială, referențială pentru anumite arii de conținuturi, care este valorificată în abordările pedagogice, în eseuri, în prezentări, în expuneri/ dezbateri, în cercetări pedagogice, în studii și articole etc. În jurul ideilor ancoră/ pivot/ forță/ cheie, în jurul explicitărilor necesare și al relațiilor care se stabilesc între acestea se organizează întregul discurs pedagogic. Vezi și **discurs pedagogic/ educațional, explicitare**. **3. Idee pedagogică preconcepută** – Idee pedagogică admisă, adoptată fără o cercetare atentă prealabilă, adesea cu caracter empiric, care poate duce la formarea unei concepții empirice. Vezi și **concepție pedagogică empirică**. În general, în cunoașterea pedagogică și în cunoașterea științifică, se recomandă adoptarea unei atitudini impersonale și obiective, neimplicarea în raționamente și judecăți a unor idei preconcepute, a unor prejudecăți proprii, precum și manifestarea respectului pentru datele științifice, pentru fundamentarea științifică a noului, pentru rigurozitatea științifică. Vezi și **cunoaștere empirică, cunoaștere pedagogică**.

Identificare (în teoria și practica educațională) – 1. (în psihologia cognitivă, în procesul învățării cognitive) Formă de asociere cognitivă care facilitează învățarea, prin care se recunoaște un obiect sau un eveniment ca aparținând unei clase, permițând stabilirea unei corespondențe între obiectul/ evenimentul perceput și modelul mental (recunoașterea prin asimilare cu o schemă cognitivă) (R. Doron, F. Parot, 2008). **2. (în psihologia socială, în procesul învățării sociale)** Mecanism de învățare și dezvoltare socială, prin care subiectul, la nivel inconștient, adoptă atribute, trăiri, aspirații etc. care aparțin altei persoane (ori unui personaj), manifestându-se astfel o transformare parțială sau totală, după modelul persoanei/ personajului cu care s-a identificat. Având caracter inconștient, identificarea se deosebește de imitație, care este o copie conștientă a comportamentelor, a felului de a fi și reacționa, a modului de prezentare fizică etc. ale unei persoane/ unui personaj (*exemplu*: identificarea elevului cu un anumit personaj literar, cu trăsăturile acestuia sau cu experiențele sale, reale sau ficționale, surprinse de opera literară studiată). Ulterior, persoana poate învăța acest nou comportament pentru eficientizarea căruia își poate dezvolta un control intern. **3. (în psihologia socială)** Mecanism psihologic prin care are loc o autodescoperire a diverselor caracteristici proprii care vor conduce la formarea identității unei persoane, de *exemplu*: identificare socială (prin recunoașterea apartenenței sociale la o (micro)comunitate, (micro)colectivitate, școală, clasă de elevi etc.), identificare vocațională (descoperire de aptitudini, capacități și abilități proprii adecvate pregătirii pentru o anumită carieră), identificare afectivă (recunoașterea capacității de transpunere emoțională în situația altor persoane/ empatie) ș.a. Vezi și **empatie, identitate (a educabililor/ a grupurilor de educabili/ a microcolectivităților)**.